

Rus Toplumunun Ahlaki Değerlere Bakış Açısının Zaman İçerisinde Uğradığı Değişim¹

Gamze TUNÇ²

Özet

Bir toplum içerisindeki bireylerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallarına ahlak denir. Ahlak değerlerini belirleyen faktörler çeşitlilik gösterir. Örfler, adetler, dinin gerektirdiği kurallar gibi. Bu çalışmamızda ahlak kelimesinin Rus toplumunda uyandırdığı değerleri ve bu değerlerin toplum yaşantısında buldukları karşılıkları inceleyeceğiz. İncelemeleri Rus toplum yapısının iki farklı dönemini yansıtan iki farklı eser üzerinden yapacağız. Bu eserlerden biri 19. yüzyıl Rus toplumsal yaşantısını inceleyebileceğimiz Tolstoy'un Anna Karenina adlı eseri bir diğeri ise 20. yüzyıl Rus toplumsal yaşantısını izleyebilmek için seçtiğimiz Mihail Bulgakov'un Üstat ile Margarita adlı eseridir. Bu çalışmamızda ahlaki değer yargılarını belirleyen faktör ise Eski Ahitteki haliyle On Emir olarak ele alınmıştır. On Emir'e istinaden incelenen eserlerde toplumun aynı ahlaki problemlere farklı dönemlerde başka karşılıklar verdikleri tarafımdan gözlemlenmiştir. Dini emirleri algılayış ve uygulamada iki dönem arasında önemli farklılıklar vardır. Gözlemlenen bu farklılıklar karakterlerin yaşantısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Örneğin ele aldığımız eserlerde Anna ve Margarita karakterleri evlilik dışı ilişki yaşarlar. 19. yüzyıl karakteri olan Anna toplum baskısından dolayı intihar etmek zorunda kalırken 20. yüzyıl karakteri olan Margarita kendisini yaşam ve ölüm ikilemine sokmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Anna Karenina, Üstat ile Margarita, Eski Ahit'teki haliyle On Emir.

Chance in the Perspective of the Russian Society in the View of Moral Values Over Time

Abstract

The forms and rules of conduct that individuals in a society must obey are called morals. The factors that determine moral values are varied. Like customs, consuetudes and the rules that religion requires. In this study, we will examine the values find in society. This study was carried out on two different works reflecting two different periods of Russian society structure. One of these works is Tolstoy's Anna Karenina, an example of 19th-century Russian social life, and the other is Macter and Margarita of Mikhail Bulgakov, whom we chose to observe the Russian social life of the 20th century. The factor that determines the ethical value judgments in our study is considered as the Ten Commandments in the Old Testament. It was observed that in the Works inspired by the Ten Commandments, the society gave different responses to the same moral problems at different times. There are significant differences between the two periods in perceiving and practicing religious orders. These observed differences have influenced the shaping of the character's experience. Russian Society has undergone a difficult change in a short period of time. The ideologies of government-led people directly affect the whole society. Russian Society had a traditional ethos in the 19th century. In the 20th century, the tradition is rejected. Cultural values develop as a result of long processes. The same process is required for change as well. This is a natural reflex. In Russian society we can see it.

Keywords: Anna Karenina, Macter and Margarita, Ten Commandments in the Old Testament.

¹ Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 1. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuş bildiridir.

² Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi, E-posta: gabardeyevune@hotmail.com.

Giriş

Bir arada yaşayan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen bazı ortak toplumsal kurallar vardır. Bu kurallar genellikle örflerin, adetlerin, geleneklerin, dinin gerektirdikleri ile belirlenir. Bu çalışmada geneli Ortodoks Hıristiyanlık din görüşünü kabul eden Rus toplumunun, 19. ve 20. yüzyıllarda içerisinde bulunduğu toplumsal ahlak boyutunu incelemek esas alındı. On Emir’inde içinde bulunduğu Eski Ahit metinleri Hıristiyanlar tarafından da kutsal kabul edilir. On Emir içerisindeki emirler dinin özeti olarak kabul edilebilir niteliktedir. Öte yandan insanlar arasındaki ilişkileri düzenleme boyutunda evrensel değer yargılarını içerisinde barındırmaktadır. Eski Ahit’teki haliyle On Emir, bu özellikleri vesilesiyle bu çalışmada genel çerçeveyi belirlemede yardımcı oldu. Bunun yanı sıra ele aldığımız iki dönemin ahlaki yargılarını anlamamız açısından bize yardımcı olacağı düşünülen bölümler On Emir’deki ahlaki değerlerde yer almamalarına rağmen değerlendirmeye alınmıştır.

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910)’un 1873-1877 yılları arasında kaleme aldığı Anna Karenina eserinde Tolstoy, döneminin Rus toplumunun aile, toplum ve aristokrat ilişkilerini, sosyete ve köy yaşantısına dair bazı gözlemleri ortaya koymuştur. Bu çalışmada Anna Karenina eseri 19. yüzyıl toplumsal yaşamına ayna olacak edebi metin olarak değerlendirmenin temelini oluşturdu. 20. yüzyıl toplumsal yaşantısını ortaya koymak için ise Mihail Bulgakov(1891-1940)’un 1938 yılında bitirdiği, yazımı on yıl süren fakat yayımlanması yazarın ölümünden 28 yıl sonra mümkün olabilen, kendi döneminde yayınlanması yasaklanmış bir eser olan Üstat ile Margarita eseri değerlendirmeye alındı. Dini mevcut otoriteler, halkı kontrol altında tutmak için oldukça sık kullanır. Hıristiyan dininde Kitab-ı Mukaddes³ kutsal olarak kabul görülür. Bu kutsal kitap Yahudiler için de kutsal sayılan Eski Ahit metinlerini de içinde barındırır. Yeni Ahit’te yer almayan cezalandırma sisteminin Eski Ahit metinlerindeki kurallarla Hıristiyan yaşamında karşılanabileceğini benimseyen düşünce sistemleri vardır. Eski Ahit’in özeti niteliğinde ki On Emir, içerdiği maddelerle toplum düzeninde uyulması gereken kurallar çerçevesini belirler. Emrin hükümleri ise şöyledir:

- Benden başka tanrın olmayacak.
- Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, tanrı Rab, kıskanç bir tanrım. Benden nefret

³ Kitab-ı Mukaddes veya Kutsal Kitap, Eski Anlaşma ve Yeni Anlaşma’yı kapsayan , Hıristiyan inanın temelini oluşturan ve Hıristiyanlarca kutsal sayılan kitaptır.(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kitab-ı_Mukaddes 27.09.2018)

edenin babasının işlediği suçun hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım. Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm.

- Tanrı Rab'in adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü Rab, adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır.
- Şabat Günü'nü kutsal sayarak anımsa. Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın. Ama yedinci gün bana, tanrı Rab'e Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancılar dâhil, hiçbir iş yapmayacaksınız. Çünkü ben Rab yeri, göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattım, yedinci gün dinlendim. Bu yüzden Şabat Günü'nü kutsadım ve kutsal bir gün olarak belirledim
- Annene, babana saygı göster. Öyle ki, tanrın Rab'in sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun.
- Adam öldürmeyeceksin.
- Zina etmeyeceksin.
- Çalmayacaksın.
- Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin.
- Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin.

Bu emirlerin ilk dördü “inanç” üzerine kurulmuşken sonraki altı madde insanın insanla olan ilişkilerini düzenleyecek niteliktedir. Bunlar inansın veya inanmasın mutlu ve huzurlu bir toplum için her bireyin uyması gereken kurallardır. Huzurlu ve mutlu bir topluma sahip olmak için bu kurallar tek başına yeterli olmasa da evrensel ahlak kuralları için temel oluşturduğu savunulabilir. Bu çalışmada evrensel ahlak değerleri On Emir hükümleri doğrultusunda kabul görmüş değerler öncelik alınarak toplumun ahlaki yapısının içinde bulunduğu durum anlaşılma çalışılmıştır.

19. yüzyıl Rus toplum yapısının genel özelliklerine baktığımızda toplumun yüksek sınıfının faaliyetlerinin ve amaçlarının oldukça büyük bölümünü eğlence ortamları oluştururken toplumdaki problemlerin hep bir nezaket maskesinin arkasına gizlendiğini görüyoruz. Çoğunlukla karşımıza çıkan aile profili, genellikle problemleri ilişkilerin olduğu, bunu toplumun bakış açısından çekindikleri için ortaya koyamayan, problemlerini nezaket maskelerinin arkalarına gizleyen bireylerden oluşuyor. Dahası bireylerin eğlence ortamlarında diğer bireylere aşırıya giden iltifatlar etmesi, diğer bir deyişle kur yapması gerekli ve hatta

gurur duyulacak bir davranış olarak görülürken aynı zamanda vazgeçilmez bir nezaket kuralı ve gelenektir. Anna “Petersburg’da kocasının emrinde çalışan genç bir memurun kendisine yaptığı aşk itirafına benzer şeyi anlattığını ve Aleksey Aleksandroviç’in sosyete de yaşayan her kadının böyle durumlarla karşılaşabileceğini... söylediğini anımsadı.”(s.145) Bunun üzerine Anna Vronskiy’nin aşk itirafını kocasına söylemesi gerekmediğine bu durumun normal olduğuna karar verdi. Levin ile Oblonskiy arasında geçen bir diyalogda ise Oblonskiy Levin’e kadınlara kur yapmasının eşine bir kötülük getirmeyeceği yönünde tavsiyeside bulunuyordu. Sosyetedeki bireyler davranışlarını diğer sosyete üyelerinin tepkilerini gözeterik düzenlerler. Vronskiy’nin ağabeyi Vronskiy’nin Anna ile arasında olan yasak aşktan memnun değildi.

Bunun nasıl bir aşk olduğunu, büyük ya da küçük, tutkulu ya da tutkusuz, utanılacak ya da utanılmayacak bir aşk olup olmadığını anlamamıştı (kendisinde çocuk sahibi birisi olduğu halde dansçı bir metresi vardı ve bu yüzden de bu konuda hoşgörülü davranıyordu); fakat bunun, hoşuna gitmesi gerekenlerin hoşlanmadıkları bir aşk olduğunu biliyordu, bu yüzden de kardeşinin davranışını onaylamıyordu. (s.230)

Levin ise evindeki misafirin karısına kur yaptığını fark ettiğinde durumu yanlış anlayıp anlamadığını eşi Kiti’nin ablası Dolli’ye sorduğunda Dolli doğru anıldığını şu şekilde ifade eder: “Sosyetenin düşüncesi, onun bütün gençler gibi davrandığı şeklinde olurdu. O, genç ve güzel bir kadına kur yapıyor, sosyeteden bir kocanın da bundan koltukları kabarmalıdır. (s.783)” Bunun yanı sıra Anna ve Vronskiy’nin aralarındaki yasak aşkı yaşamalarına aracı olan Betsi’nin bu gizli aşk ortaya çıktığı zaman Anna’ya söylediklerini Anna Dolli’ye anlatır:

Petersburg’da beni ziyarete gelen tek kadının Betsi Tverskaya olduğunu biliyor musun? Onu tanırmısın? Aslında çok ahlaksız bir kadındır. Kocasını en iğrenç şekilde aldatarak Tuşkeviç’le ilişki kurmuştu. Ve bu kadın bana durumum kurallara uygun olmadığı sürece beni tanımak istemediğini söyledi. (s.829)

Ahlaksız olmak kadınlara özgü bir kusur olarak görülür. Toplumdaki erkeğin ahlaksızlığı göze batmaz, tepki çekmez, toplum tarafından kabul edilebilir bir davranış olarak görülürken, kadının ahlaksızlığı asla affedilemez bir hata olarak kabul görmüştür. Vronskiy’in evli bir kadın olan Anna’nın peşinden giderkenki düşüncelerini şöyledir:

Betsi’nin ve sosyeteden diğer herkesin gözünde gülünç olma tehlikesine girmediğini çok iyi biliyordu. Bu insanların gözünde bir genç kızın ve serbest bir kadının talihsiz aşığı rolünün gülünç olabileceğini çok iyi biliyordu: ama evli bir kadının peşine düşen ve bu kadını baştan çıkarmak için hayatını bile ortaya koyan bir adamın rolünün güzel ve büyük bir yanı vardı ve hiçbir zaman gülünç olmazdı...(s.170)

Anna ve Vronsiy arasındaki yasak aşk ortaya çıktığı zaman Anna toplumdan soyutlanmak zorunda kalmıştır, –tiyatroya gitme cesareti gösterdiğinde tiyatroyu izlemeye gelen bir kadın tarafından hakarete uğramıştır: “Benimle yan yana oturmanın yüz kızartıcı bir şey olduğunu söyledi.(s.716)”- Bunun yanı sıra yasak aşkın ikinci kahramanı olan Vronskiy eski saygınlığından bir şey yitirmemiştir. Kadınların yegâne amacı kendilerini erkeklere beğendirmek, evlenebilmek ve çocuklarını yetiştirmek olarak görülürken erkeklerin yegâne amaçları kadınları beğenmek, daha çok kadın beğenmek, eğlence hayatlarını devam ettirmek ve biraz da çalışmak, işlerinde ilerlemek olarak belirlenmiştir. Kiti sosyeteye yeni girmiştir. Onun güzelliğini görenlerin hayran kalması, daha şimdiden iki beyefendinin onunla evlenmek istemesi annesinin gururunu okşar. Kadınlar davetler için muazzam bir çaba sergilerler. Davetlerde tüm endamlarıyla boy göstermeleri önemlidir. Ekonomik sıkıntı içinde olursa bile belirli aralıklarla davet vermeleri toplumsal bir zorunluluk ve hatta görevdir.

Sosyete dışında kalan halk ise genelde karşımıza, sürekli çalışan ve geçimini oldukça zor sağlayan, buna rağmen mutlu olan ve durup içinde yaşadığı durumu sorgulamayan bir sınıf olarak çıkar.

Sosyetenin iş hayatı, işinde ilerleme şekli ise oldukça dikkat çekicidir. Bu ilerlemede emekten çok, tanıdık birilerinin olması önemlidir. Anna'nın ablası Dolli'nin eşi olan Stepan'nın daha yüksek bir maaş için rütbe yükseltmesi gerekmektedir ve bu yükselmeyi sağlamak için Stepan daha çok çalışıp emek vermek yerine hatırı sayılır tanıdıkları ziyarete gitmeye başlar. Burada sohbet, muhabbet ve yakınlık gösterme, bir işte ilerlemek için emek verme şekli olarak karşımıza çıkar. Aslında sosyete mensupları durup düşünüp tartıştıklarında emek ve gelir konusunda bir haksızlık olduğunu fark edip, belirtebiliyorlardı:(“Levin ekonomik koşulların yeniden düzenlenmesini saçmalık olarak görürdü, ama halkın yoksulluğuyla karşılaşınca kendi kazancının haksız bir kazanç olduğunu da hissedirdi.”(s.124)) Fakat bu durumu düzeltmek için bir şeyler yapmazlardı. Bir şeyler yapmak demek kendi ekonomik özgürlüklerinden vazgeçmek demek, yani eğlence hayatlarını büyük ölçüde azaltmak anlamına geldiği için bu durumu kimse göze alamıyordu.

Eserde gözlemlediğimiz üzere yine iş ortamında, açık olmayan bir anlaşmaları vardı. İnsanlar birbirlerinin arkasından iş çevirmeliydiler. Köylüler Levin'i aldatmalı;

Ot yüzünden kendisiyle tartışan, kalplerini kırdığı ya da onu aldatmak isteyen köylülerin bazıları neşeyle selam veriyordu. Görünüşe bakılırsa kendisine karşı hiçbir öfke duymuyor ya da onu aldatmak istedikleri için bırakın pişmanlık duymayı, bunu anımsamıyorlardı bile.” (s.362)

ekonomik sıkıntılardan dolayı eşi Dolli'nin ormanını satmak istediği tüccar Stepan'ı kandırıp ormanı oldukça yüksek bir kâra almıştı.

Levin: “Çünkü adamın diğer tüccarla anlaşmaları vardır; cayma tazminatı vermiştir. Onların hepsiyle işim oldu, tanırım hepsini. Zaten bunlar tüccar değil, vurguncu. Ryabin'in yüzde on, on beş kar getirecek işe girmez, bir rublelik malı yirmi kapağa almak için bekler.”(s.221)

Ortaya çıkmadığı sürece insanların birbirlerini aldatmalarının bir sakıncası yoktu. Ortaya çıkmadığı sürece davranışların ahlak kurallarına aykırı olmasının bir önemi yoktu. Ortaya çıktığı takdirde ise en iyi, en başarılı şekilde yalanlanıp durumdan sıyrılmak gerekliydi.

Sosyetenin aile hayatında, anne baba arasında nasıl bir sıkıntı olursa olsun çocukların eğitimi her zaman her şeyden önemliydi. Annenin her zaman birden fazla yardımcısı olur ve çocuğun eğitimi için özel hocalar tutulup tam bir disiplin içerisinde de yetiştirilmesi sağlanırdı. Aile içerisinde birden fazla dil konuşulur ve bütün nezaket kuralları en ince detaylarına kadar öğretilir ve uygulanırdı. Din eğitimi de bu dönemde verilirdi. Basit nezaket kurallarının çiğnenmesinin ağır karşılıkları olurdu. Dolli ve Kiti'nin diğer bir kardeşleri olan Lvov küçük bir aşırılık yüzünden tavan arasına atıldıklarından bahsetmiştir:

Babam doğru söylüyor, bizi yetiştirirken bir tek aşırılık olmuştu: bizi tavan arasına atmışlardı, kendileri ise birinci katta oturuyorlardı; şimdi tam tersine ana babalar eski eşya odalarında, çocuklar ise birinci katta oturuyor. Ana babalar şimdi yaşamasalar da olur, her şey çocuklar için.(s.887)

Anne baba ve çocuklar arasında daima mesafeli ve saygılı bir tutum göze çarpar. Büyük, sırnaşık sevgilerle karşılaşılmaz, buna karşın aralarında bir saygısızlık durumu da söz konusu olmazdı. Sevgiyi içlerinde ya hissederler ya hissetmezler ama bizim görebildiğimiz sadece mesafeli ve saygılı bir ilişkidir. “Vronskiy içinden annesine saygı duymuyor ve nedenini bilmeden annesini sevmiyordu. Ama içinde yaşadığı değer yargıları ve aldığı eğitim yüzünden annesiyle ilişkilerinde son derece uysal ve saygılı davranmaktan başkasını düşünemiyordu.”(s.82)

19. yüzyıl Rus toplumun da yavaş yavaş dinsel kopukluklar göze çarpmaya başlar. Levin gibi inanmadığını söyleyebilenler (Levin din konusunda çağdaşlarının çoğu gibi çok belirsiz bir konumda bulunuyordu. Dine inanmıyordu, bununla birlikte bütün bunların yanlış olduğundan da kesin olarak emin değildi.” (s.573)) - Levin inandığına karar verdi-, kilisenin tutumunun yanlış olduğunu gözlemleyenler, ya da Dolli gibi kendine özgü bir inanışa sahip olmak şeklinde farklı görüşleri ortaya koyanların olduğu bir dönem söz konusuydu. Bunun yanı sıra Aleksey Aleksandroviç, Lidiya İvanovna gibi koyu bir şekilde dini yaşayanlarda vardı. Üstelik onların sayısı daha fazlaydı. Dini değerlerin toplum tarafından önemli olarak kabul

edildiği bir dönem de “Adam öldürmeyeceksin!” emrine karşın Rus toplumunda olan düello geleneğinin devam ettiğini (Turovtsın... bugün bana anlattıklarına göre Tver’de Kvitskiy’le düello yapmış ve onu öldürmüş”. (s.512)) kaynak olarak aldığımız kitapta gözlemleyebiliyoruz. Bu durum elbette Hıristiyanlığı kabul ettiğini söyleyen bir toplum açısından çelişkili bir gelenek olarak karşımıza çıkıyor.

19. yüzyılda toplumun dinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başladığını gözlemleyebildiğimizi daha önce belirtmiştik. Genel olarak bu kopukluğun sebebi Nikolay Levin’in sebebiyle aynıydı: “Levin, ağabeyinin inançsızlığının nedeninin inançsız yaşamının daha kolay gelmesi değil, dünyadaki olayların çağdaş bilimsel açıklamalarının adım adım inançların yerini alması olduğunu biliyordu.(s.650)”

20. yüzyıla geldiğimizde Rus toplumunda oldukça köklü bir değişiklikle karşılaşırız. Her şeyden önce Rus toplumu çok önemli bir değişim yaşamıştır. Kesin ve sert çizgilerle çizilmiş sınıflar Rus toplumunda tamamen yok olmuştur. Artık herkes aynı sınıfa mensup diğer bir deyişle sınıfsız yani eşittirler. 1917 devriminden sonra herkes artık eşit haklara sahipti. Dinle olan bağlantıları sert bir şekilde kopmuştu. İdeoloji olarak benimsedikleri Marksizm ile din uzlaşamazdı. Artık istediklerine inanmakta ya da inanmamakta özgürdüler. Toplum tarafından uğrayacakları bir baskı devlet eliyle uzaklaştırılmıştı. Devlet ve kilise birbirinden ayrıldı. Aile hayatı iktisadi ve sosyal koşullar yüzünden parçalanır bir duruma geldi. “ Özgür aşkı”⁴ savunan bazı görüşler ortaya çıktı. Kadın artık tamamen bağımsızdı. Siyasi ve medeni haklar tanınmış, toplumla bütünleşmesi sağlanmıştı. Söz konusu dönemde yani devrimden sonra şehirlere yoğun bir göç gerçekleşmişti. Bu durum konut sorunu olarak adlandırılan yerleşme problemini ortaya çıkarmıştı. Kişilerin kalacağı evler devlet tarafından belirlenmiş, evler bir bütün halinde değil oda oda tutulabilenmişti. Ekonomi devlet eliyle yürütülmeye başlanmış ve bireylerin çok kazanmak gibi durumları söz konusu olmaktan çıkmıştı. Bunun yanı sıra Yazarlar Derneği gibi ayrıcalıklı kurumlar varlığını sürdürmüşlerdir. Sosyalist düzen yaşamın her alanı gibi sanat alanına da müdahale etmiştir. Edebiyatçılar sipariş üzerine eserler kaleme almışlardır. Bu durumu eleştiren Bulgakov Üstat ile Margarita eserini İvan’ın sipariş üzerine din karşıtı kaleme aldığı şiiri hakkında yapılan bir tartışmayla başlatır. İvan İsa’yı çok karanlık tonlarla tasvir etmişti fakat asıl istenen İsa’nın aslında hiç var olmadığıydı. (Berlioz:“Şimdi senin hikâyene göre o (İsa) gerçekten doğmuş gibi görünüyor!” (s.8)) Eserde MASSOLİT olarak geçen yazarlar derneği normal toplum koşullarından daha iyi şartları

⁴Tanilli, S.(2017). Uygurluk Tarihi. İstanbul: Cumhuriyet Kit. (s.212)

sunabilen bir kurumdu. Sovyet döneminde Yazarlar Sendikası'nın kontrolünde apartman daireleri ve kır daçaları vardı, nadir bulunan tüketim mallarının dağıtıldığı ayrıcalıklı bir dağıtım merkezi mevcuttu ve Moskova'da ki en iyi restorana sahipti.⁵ Sovyet sistemine göre kazançlar belirli sınırlarla belirlense de rüşvet alınarak çalışıldığını Nikanor İvanoviç'in evinde bulunan paralar yüzünden çekildiği sorguda verdiği ifadeden anlıyoruz:“Aldım! Aldım ama bizim Sovyet paralarını aldım! Para karşılığında işlem yapmışlığım olmuştu, reddedemem, oldu. Sekreterimiz Prolejnev de iyidir, o da iyidir! Dosdoğru söyleyelim, apartman yönetimi baştan aşağı hırsızla dolu. Ama ben döviz falan almadım!” (s.195)

Sovyet hükümeti sanatın her alanının kendi ideolojilerini desteklemesini istemiştir. Rusya Proleter Müzik Derneği'ne göre tek 'proleter' kültürü, tercihen işçilerden oluşan yarı amatör koroların icra ettiği “kitle şarkıları” olmalıydı.⁶ Bulgakov bu durumu eserinde Şehir Gösterileri Şubesi memurlarının kendilerine engel olamadan söyledikleri şarkılarla eleştirmiştir. Memurların açıklayamadığı bir güç onlara şarkı söyletiyordur ve bu güce hiçbir şekilde karşı koyamıyorlardır. Sovyet döneminde hırsızlık olayı yakalanılmadığı sürece bir sorun teşkil etmez. Bunu gerek Nikanor İvanoviç'in teklif edilen rüşveti önce reddedip sonra tanık olmadığı güvencesi verilince kabul etmesinde, gerekse Annuşka'nın bulduğu mücevheri hiçbir çekince göstermeden alıp, satma planları yapmasında görebiliyoruz.

Sovyet döneminde din konusunda özgür olduğu söylenmiş olsa da dinsiz olmak bir sorun yaratmazken dine yönelik olumlu şeyler yazmak sakıncalı bir durum olarak görülmüştü. Ele aldığımız eserde Üstat'ın yazdığı romanda Pontius Pilatus konu alındığı için yazarın tüm hayatının berbat olduğunu gözlemliyoruz. Onun bu konuda yazması eleştirilenler tarafından oldukça sert bir şekilde eleştirildi ve yazarlık hayatı son buldu. Bununla birlikte kendi hayatı da bir çıkmaza girdi. Bulgakov eserinde Moskova'nın içinde bulunduğu durumu Korovyev ve Behemot arasında geçen bir diyalogda şöyle gözler önüne seriyor:

Ekoseli: “Genel olarak son zamanlarda aşırı domuzluk etmeye başlamışlardı. İçip duruyorlar, kadınlarla ilişkiye giriyorlar, mevkilerinden yararlanıyorlar, hiçbir iş yapmıyorlar, hiçbir iş de yapamazlar, çünkü üzerlerine düşen hiçbir şeyi umursamıyorlar. Amirlerinin gözlerini boyamakla meşguller!”

Kedi “ Devlet mekanizmasını suiistimal ediyorlar!” diye tısladı.(s.98)

Evli bir kadınla ilişki kuran Üstat bu ilişkisini anlatırken kullandığı üslubuyla çok da yanlış ya da gizlenmesi gereken bir davranışta bulunmadığını düşündüğü izlenimi uyandırırken;

⁵ Bushkovitch, P.(2017). Rusya'nın Kısa Tarihi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yay. Çev. Mehmet Doğan (s.398)

⁶ Bushkovitch, P.(2017). Rusya'nın Kısa Tarihi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yay. Çev. Mehmet Doğan (s.397)

Üstat: Sanki dün ayrılmışız, sanki birbirimizi yıllardır tanıyormuşuz gibi konuşuyorduk. Ertesi gün aynı yerde Moskova Nehri'nin kıyısında buluşmaya söz verdik ve buluştuk. Mayıs güneşi ısıtıyordu bizi. Ve çok geçmeden, çok geçmeden bu kadın benim gizli karım oldu. (s.170)

evli bir kadın olan Margarita ise davranışlarının sonucunun ağır bir karşılığının olmaması gerektiğini düşünüyordu. ("Margarita: ...yalan söylediğimi, kandırdığımı ve başkalarından gizli saklı bir hayat sürdürdüğümü biliyorum, ama yine de bunun cezası bu kadar ağır olamaz.") (267)

Rus toplumu kısa bir süre içerisinde gerçekleşemeyecek kadar büyük bir değişim geçirmiştir. Ekonomik ve politik olarak gerçekleşen değişimi bütün hayatlarına uygulayan Rus toplumu önceden değer verdikleri, önemsedikleri yargılara çok kısa bir süreç içerisinde tam anlamıyla sırt dönmüşlerdir. Devletin yönetiminde söz sahibi olan kişilerin benimsedikleri ideoloji toplumun yapısındaki değerleri doğrudan etkiler niteliktedir. 19. yüzyılda din insanların yaşamlarında oldukça önemli bir yer tutarken birkaç yıl sonra bu önemsedikleri, hayatlarına yön veren değerlerin uygulanmasına gerek olmadığı, bu konuda serbest davranabilecekleri bir karara saygı duyulabileceği söyleniyor. Bu durumu kabul etmek isteyenler ve istemeyenler karşı karşıya geliyor. Dini savunan din adamları öldürülüyor ve inanıp inanmamakta serbest olduğu ne kadar söylene de 'inanmamak' üzere propaganda yürütülürken 'inanç' üzerine yapılan çalışmalara daha geç izin veriliyor.

19. yüzyıl Rus toplum yapısında ahlaki değerlerin atalardan gelen geleneksel bir yapıya bağlı kalarak dini öğretilere önem verdiklerini gözlemleyebiliyoruz. Bunun yanı sıra 20.yüzyıla geldiğimizde toplum yapısında gelenekselliğin tamamen reddedildiğini ve dinin şekillendirdiği ahlaki değerlere tam anlamıyla sırt dönülmesinin zorunlu hale getirildiğini görüyoruz. 19. yüzyıl karakteri Anna'nın kocası aldatıldığını öğrendiğinde dinin emirleri gereği affetmeyi kabul etmiş, eşinden boşanmamıştır. Eserde Anna'nın eşinin sık sık dini öğretilere başvurduğunu görüyoruz. Yine dinin yasakladığı ve büyük oranda bu yüzden daha fazla tepki verilen zina 19. yüzyılda (-garip bir şekilde sadece tek tarafa(kadına) tüm yük yüklenerek-) gelenekselliğinde etkisiyle çok ağır bir suç olarak görülmüştür. 20. yüzyılda ise din faktörünün etkisinin azalması ve gelenekselliğin reddinin de etkisiyle ağır yaptırımlarla karşılaşılmanmıştır fakat yine de yanlış bir davranış olarak kabul edilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak 19. yüzyılda toplumun ahlaki değer yargılarını düzenlemekte oldukça büyük bir etkisi olan geleneksellik ve din faktörlerine 20. yüzyılda, yani çok kısa bir zaman dilimi içerisinde (ele aldığımız eserlerin yazıldıkları dönemler arasında sadece 65 yıllık bir zaman

farkı söz konusudur.) sırt dönüldüğünü, reddedildiğini görüyoruz. Öte yandan toplumsal değerler, yargılar, davranışlar uzun süreçler sonucu meydana gelirler ve bu olgulara insanlar bireysel olarak sağlam soyut bağlarla bağlıdırlar. Bu soyut bağlar oluştuğu gibi uzun bir süreç sonucunda kendi doğal gelişimiyle değişime uğramalıdır. Toplumun bir şeye zorunlu olarak maruz bırakılması o toplumda büyük yıkımlara yol açar. Nitekim Rus toplumunun tarihsel sürecinde bu yıkımı görebiliyoruz. Sovyet devleti büyük mücadeleler vererek, nice canlar kaybedilerek kurulmuş fakat bir yüzyıllık bir süreyi bile tamamlayamadan dağılmak zorunda kalmıştır. Rus toplumu kendi değer yargılarına bir anda sırt çevirmiş ve bu kendiliğinden oluşan sosyal süreci kendi elleriyle bilinçli bir şekilde değiştirmeye çalışmıştır. Uzun bir süreç ve belirli toplumsal koşullar sonucu şekillenen toplum yapısı bu ani değişime ayak uyduramamıştır. İnanç yapısı tamamen dine dayalı bir toplum aniden değer yargılarını bir köşeye atmış ve büyük bir boşluğa düşmüştür. Aynı tepki inanmayan bir toplumun birdenbire dine maruz bırakılması sonucu da meydana gelebilecek olası bir reflekstir.

Dinin varlığına inanmayan toplum zaman içerisinde yanlış kabul görülen davranışların insan gözüyle görülüp yargılanamadığı sürece vicdani bir muhasebesinin gerekliliğine şüphe ile yaklaşmaya başlar. Yanlış kabul görülen davranışlar başkaları tarafından görülmediği sürece yanlış olmaktan muaf sayılır. Bu durumun toplum yapısını zaman içerisinde nasıl etkileyeceği atlanmaması gereken bir sorundur.

Kaynakça

- Bulgakov, M.(2017). *Üstat ile Margarita* (Çev. Sabri Gürses), İstanbul: Everest Yay.
- Tolstoy, L.N. (2018). *Anna Karenina* (Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu), İstanbul: Kültür Yay.
- Tanilli, S.(2017). *Uygarlık Tarihi*, İstanbul: Cumhuriyet Kit.
- Alatlı,A. (2010). *Batı'ya Yön Veren Metinler*. Nevşehir: Kapadokya MYO.
- Bushkovitch, P.(2017). *Rusya'nın Kısa Tarihi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yay. Çev. Mehmet Doğan
- Olgun, H.(2012). *Kalvinizm'de On Emir*, Ankara: Eski Yeni yay.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kitâb-ı_Mukaddes 27.09.2018

Extended Abstract

The forms and rules of conduct that individuals in a society must obey are called morals. The factors that determine moral values are varied. Like customs, consuetudes and the rules that religion requires. In this study, we will examine the values find in society.

This study was carried out on two different works reflecting two different periods of Russian society structure. One of these works is Tolstoy's *Anna Karenina*, an example of 19th-century Russian social life, and the other is *Macter and Margarita* of Mikhail Bulgakov, whom we chose to observe the Russian social life of the 20th century. The factor that determines the ethical value judgments in our study is considered as the Ten Commandments in the Old Testament.

It was observed that in the Works inspired by the Ten Commandments, the society gave different responses to the same moral problems at different times. There are significant differences between the two periods in perceiving and practicing religious orders. These observed differences have influenced the shaping of the character's experience. For example, Anna and Margarita characters have a relationship outside marriage. Anna, a 19th-century character, had to commit suicide due to community pressure. Margarita, a character of the 20th century, did not put herself into the dilemma of life and death.

There are some common social rules that regulate the interrelation of individuals living together. These, custom, tradition etc.

The Russian society has undergone a change that has not been realized in a short time. Russian society that applies economic and political change to their lives, has abandoned previous values. The ideology of people in management directly affects the values of the structure of society. In the 19th century, religion held a significant place in the lives of people. Denied in the 20th century. Those who accept and do not accept between had a conflict. Religious advocates killed. Anti-religious propaganda had free and encouraged.

Russian society in the 19th century there was a traditional moral structure based on religion. Tradition is rejected in the 20th century. Cultural values develop as a result of long processes. People to these values tightly bound. The same process is required for change as well. Forcing society to change causes great destruction. In Russian society we can see it. The Soviet state was established with great struggles. too many people lost their lives. But short time destroyed. Change requires a long process. Forcing society to change causes great destruction, this is a natural reflex. The society that does not believe in the existence of

Tunç, G.

religion looks with suspicion on the necessity of a conscientious accounting, and misconducts cannot be seen and evaluated by the human eye. erroneous behavior is not considered wrong unless seen by others. How this situation will affect social structure over time is a problem that should not be overlooked.